

УДК 338.436(477):33.021

**ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ
ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ
УКРАЇНИ****О. Лисюк, к. е. н., доцент**

ORCID ID: 0000-0001-5121-359X

Львівський національний університет природокористування

Д. Сарахман, магістр

ORCID ID: 0009-0005-4340-2362

© О. Лисюк, Д. Сарахман, 2025

<https://10.31734/agrarecon2025.01-02.134>**Лисюк О., Сарахман Д. Економіко-статистичний аналіз результатів діяльності сільськогосподарських підприємств України**

У статті досліджено тенденції розвитку сільськогосподарських підприємств України в контексті структурних змін аграрного сектору та впливу зовнішніх факторів. Проаналізовано динаміку посівних площ, урожайності основних культур, обсягів виробництва продукції рослинництва та тваринництва, а також особливості функціонування підприємств порівняно з господарствами населення.

Окрему увагу приділено впливу війни, проведено економіко-статистичний аналіз виробничих показників підприємств та їхньої адаптації до сучасних викликів. Встановлено, що упродовж останніх років відбувалося нарощування обсягів виробництва та реалізації продукції у сільськогосподарських підприємствах. Незважаючи на низку несприятливих чинників, рослинницька галузь України продемонструвала достатній рівень міцності, що є серйозною передумовою для подальшого її успішного розвитку. Аналогічний стан речей і у тваринництві, про що свідчать позитивні тренди у цій галузі.

На основі отриманих результатів сформульовано рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств, їхньої стійкості до кризових явищ та конкурентоспроможності на внутрішньому й міжнародному ринках.

З'ясовано, що сьогодні аграрний сектор України має достатній рівень стійкості та залишається ключовим для економіки країни. Завдяки модернізації, впровадженню інноваційних рішень, підтримці з боку держави та стратегічному управлінню у нього є можливості не лише зберегти, а й посилити свої позиції на світовому продовольчому ринку, максимально задовольнивши потреби власного населення.

Ключові слова: підприємницька діяльність, сільськогосподарські підприємства, аграрний сектор, ефективність виробництва.

Lysiuk O., Sarakhman D. Economic and statistical analysis of the outcomes from agricultural enterprises in Ukraine

This article explores the development trends of agricultural enterprises in Ukraine, focusing on structural changes within the agricultural sector and the influence of external factors. It analyzes the dynamics of sown areas, yields of main crops, and production volumes of both crop and livestock products. Additionally, it compares the operations of enterprises to those of households.

Particular emphasis is placed on the impact of the ongoing war, alongside an economic and statistical analysis of production indicators for enterprises and their adaptation to current challenges. The findings reveal a significant increase in the production and sales volumes of agricultural products in recent years. Despite various adverse factors, the Ukrainian crop sector has shown considerable resilience, providing a strong foundation for its continued successful development. The same positive trends are evident in animal husbandry.

Based on these results, recommendations have been made to enhance the efficiency of agricultural enterprises, their resilience to crises, and their competitiveness in both domestic and international markets. The future of agricultural enterprises is closely tied to the adoption of innovative solutions and adaptation to climate change. Increasing the use of digital technologies in the agricultural sector will help boost productivity and

optimize costs. Furthermore, diversifying export routes by developing alternative logistical corridors is essential for maintaining the stability of agricultural product sales in the face of global and regional challenges. Despite the numerous difficulties, the agricultural sector in Ukraine has demonstrated a robust level of stability and remains crucial to the country's economy. With modernization, the implementation of innovative solutions, state support, and effective strategic management, there is a strong opportunity not only to maintain but also to strengthen our position in the global food market, thereby sufficiently meeting the needs of Ukrainian population.

Keywords: *entrepreneurial activity, agricultural enterprises, agricultural sector, production efficiency.*

Постановка проблеми. Сільськогосподарські підприємства – ключовий елемент аграрного сектору України, функціонування якого сприяє розвитку економіки та зміцненню позицій країни на світовому продовольчому ринку. Вони відіграють вирішальну роль у формуванні експортного потенціалу держави, створенні робочих місць у сільській місцевості та підтримці соціальної інфраструктури територіальних громад.

Зміни у структурі агровиробництва, зокрема скорочення в загальних його обсягах частки господарств населення та зростання ролі сільськогосподарських підприємств, впливають на соціально-економічну ситуацію в країні. Сучасні виклики, такі як воєнні дії, порушення логістичних ланцюгів, зростання вартості ресурсів та зміни в системі державної підтримки, створюють як нові можливості, так і загрожують стабільності сільськогосподарського виробництва.

Отож, необхідний комплексний аналіз результатів трансформацій у структурі сільськогосподарських підприємств, їхньої адаптації до кризових умов та перспектив подальшого розвитку. Важливо дослідити, як саме зміни в розподілі посівних площ, обсягах виробництва та динаміці тваринництва впливають на продовольчу безпеку країни, економічну стійкість сільськогосподарських товаровиробників та їхню конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку сільськогосподарських підприємств як основного елемента аграрного сектору України – предмет численних наукових досліджень. Науковці та експерти приділяють значну увагу питанням ефективності ведення аграрного виробництва, зміні структури господарювання, впливу зовнішніх факторів на розвиток галузі та перспективам її модернізації.

Роль підприємництва, його результативність у забезпеченні досягнення цілей сталого розвитку сільських територій в Україні досліджували такі науковці як Ю. Гу-

бені, (2022), О. Шпикуляк, Д. Шеленко, О. Алексеева, К. Ксенофонтова та А. Суховій (2022).

Результати аналітичної оцінки формування та функціонування підприємницьких структур на селі викладено у працях Ю. Лупенка (2023), М. Маліка (2015; 2023), О. Шпикуляка (2023).

З огляду на значний внесок науковців у дослідження цієї проблематики, необхідно, однак, зазначити, що низка аспектів залишається недостатньо вивченою та потребує подальшого наукового обґрунтування. Зокрема актуальне питання конкретизації пріоритетного розвитку сільськогосподарських підприємств як основи для підвищення ефективності функціонування аграрного сектору.

Постановка завдання. Наше завдання – проаналізувати поточний стан і тенденції розвитку сільськогосподарських підприємств в Україні, дослідити чинники, які впливають на ефективність їхнього функціонування у сучасних економічних та політичних умовах. Економіко-статистичний аналіз діяльності сільськогосподарських підприємств дасть змогу встановити закономірності їхнього розвитку та окреслити перспективні напрями підвищення їхньої конкурентоспроможності.

Методика дослідження та матеріали. Дослідження базується на системному підході до аналізу діяльності сільськогосподарських підприємств України, що дає змогу оцінити їхню ефективність, структурні зміни та перспективи розвитку в сучасних економічних умовах. Застосовано комплекс загальнонаукових та економіко-статистичних методів дослідження, які дають змогу отримати об'єктивні та всебічні висновки. Під час аналізу використано офіційні дані Державної служби статистики України.

Виклад основного матеріалу. Упродовж тривалого періоду сільськогосподарські підприємства України демонструють явну перевагу над іншою основною категорією

аграрних виробників – господарствами населення. Для наочності переваг сільськогосподарських підприємств над господарствами населення наведено графік кумулятивних значень зростання (зменшення) обсягів виробництва сільськогосподарської продукції серед зазначених категорій за період 2015–2023 років (рис. 1). Як бачимо, лаг між темпами зростання (зменшення) обсягів виробництва продукції підприємств та госпо-

дарств населення постійно збільшувався. Так, підприємства забезпечили за вказаний часовий період індекс росту у розмірі 1,045, тоді як у господарствах населення спостерігався спад виробництва (0,765). Важливо й те, що підприємства зуміли після спаду обсягів виробництва продукції у 2022 році знову продемонструвати позитивну динаміку.

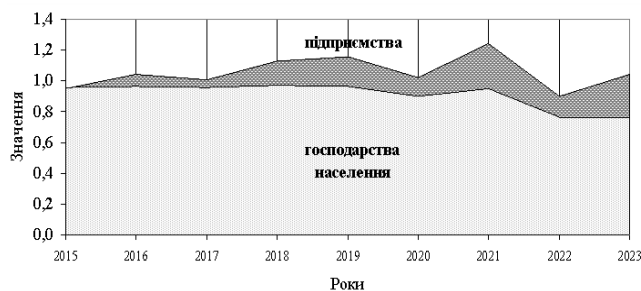

Рис. 1. Графічне зображення кумулятивних значень зростання (зменшення) обсягів виробництва сільськогосподарської продукції серед сільськогосподарських підприємств і господарств населення (у постійних цінах 2021 року)*

*Джерело: (Статистичний щорічник України, 2024)

Сільськогосподарське виробництво як динамічна система постійно трансформується, взаємодіючи із зовнішнім середовищем (природними, економічними, соціальними, технологічними факторами, глобальними ринковими тенденціями тощо). Реагуючи на зміни у впливі зазначених чинників, сільгоспвиробники на конкретному етапі ухвалюють рішення щодо використання наявних сільськогосподарських угідь, що, у свою чергу, відображено в розмірах і структурі посівних площ.

У табл. 1 наведені дані, які дають змогу оцінити характер змін, що відбувалися у цій царині серед сільськогосподарських підприємств України впродовж останніх років.

Протягом останніх років спостерігали доволі високі темпи зменшення у сільськогосподарських підприємствах посівних площ зернових культур. Їхнє абсолютне зменшення у період воєнного стану пов'язане з втратами територій унаслідок бойових дій. До того ж, чимало сільськогосподарських підприємств переорієнтовувалися на вирощування технічних культур, загальна площа посівів яких у 2023–2024 роках перевищувала посівну площу зернових культур. Зокрема суттєве збільшення площ посівів під соєю – це реакція виробників на запити світового продовольчого ринку. Так, відповідно до звіту Міжнародної ради з зерна (IGC), опуб-

лікованому у жовтні 2024 року, прогнозується, що світове виробництво цієї культури у 2024–2025 роках досягне 421 млн т, а це на 6,7 % більше за обсяги попереднього року (SuperAgronom, 2024).

Упродовж досліджуваного періоду спостерігали зменшення посівних площ під кормовими культурами – результат продовження кризи в галузі скотарства, для потреб якої ці культури вирощують.

Варто зауважити деяке збільшення у 2024 році порівняно з 2023 роком загальної площі посівів сільськогосподарських культур в аграрних підприємствах України. Воно відображає певне відновлення ресурсного потенціалу цих підприємств, помітні втрати якого мали місце у 2022 році.

Звичайно, між посівними площами та обсягами виробництва конкретної сільськогосподарської культури є доволі тісний зв'язок, про що свідчать статистичні дані, наведені у табл. 2.

Через зменшення посівних площ спостерігали помітне скорочення обсягів виробництва зерна у 2022–2023 роках порівняно з довоєнним періодом. На розвиток зерновиробництва негативно вплинули й ускладнення логістики через блокаду портів, зростання цін на пальне, добрива, насіння та техніку. Помітно скоротилися й обсяги виробництва соняшнику, оскільки значна частина основ-

них регіонів його вирощування (південь України) перебувала в зоні бойових дій або окупації. З цієї ж причини різко зменшилося виробництво винограду. Суттєво зменшилися й обсяги виробництва овочів, адже до

областей – лідерів їхнього виробництва в довоєнний період – належали Херсонська та Миколаївська області. Помітних втрат зазнало виробництво в сільськогосподарських підприємствах плодів і ягід.

Таблиця 1

Динаміка посівних площ основних сільськогосподарських культур у сільськогосподарських підприємствах України, тис. га*

Культура	Рік				2024 р. до, %:	
	2018	2021	2023	2024	2018 р.	2021 р.
Культури сільськогосподарські	19314,6	20010,9	16249,4	16720,6	86,6	83,6
Культури зернові та зернобобові	10794,0	11740,5	7853,0	8002,2	74,1	68,2
у т. ч.: пшениця	5086,5	5432,0	3504,3	3746,1	73,6	69,0
кукурудза на зерно	3545,0	4390,9	3191,5	3105,3	87,6	70,7
ячмінь	1322,6	1324,6	692,7	637,3	48,2	48,1
жито	86,1	119,8	38,8	34,3	39,8	28,6
овес	73,2	55,2	52,6	63,2	86,3	114,5
гречка	66,9	46,5	115,8	58,6	87,6	126,0
сорго	32,5	32,4	10,8	15,5	47,7	47,8
просо	30,4	55,6	78,7	82,8	272,4	148,9
рис	12,6	9,9	2,2	3,0	23,8	30,3
культури зернобобові	518,5	261,4	160,2	248,3	47,9	95,0
Культури технічні	7891,2	7782,7	8004,7	8348,9	105,8	107,3
у т. ч.: соя	1535,2	1096,9	1663,9	2475,9	161,3	225,7
ріпак	1028,6	996,3	1428,9	1258,9	122,4	126,4
соняшник	4960,5	5404,5	4513,5	4242,7	85,5	78,5
буряк цукровий фабричний	261,1	212,8	238,4	246,3	94,3	115,7
Коренеплоди та бульбоплоди, культури овочеві та баштанні продовольчі	53,9	54,8	43,2	45,6	84,6	83,2
у т. ч.: картопля	16,2	19,4	15	15,3	94,4	78,9
культури овочеві відкритого ґрунту	31,4	31,7	26,4	26,5	84,4	83,6
культури баштанні продовольчі	3,7	3,2	1,5	3,4	91,9	106,3
Культури кормові	575,5	432,9	355,9	323,9	56,3	74,8

*Джерело: (Статистичний щорічник України, 2024)

Таблиця 2

Динаміка обсягів виробництва продукції основних сільськогосподарських культур підприємствами України, тис. т*

Культура	Рік				2023 р. до, %	
	2018	2021	2022	2023	2018 р.	2021 р.
Культури зернові та зернобобові	56096	69689	42315	47716	85,1	68,5
Буряк цукровий фабричний	13317	10354	9508	12696	95,3	122,6
Соя	3961	2896	3098	4310	108,8	148,8
Ріпак	2726	2919	3678	4173	153,1	142,9
Соняшник	12194	14214	9989	11362	93,2	79,9
Картопля	416	495	433	422	101,4	85,3
Культури овочеві	1357	1402	445	954	70,3	68
Культури плодові та ягідні	556	464	353	394	70,9	84,9
Виноград	263	101	83	82	31,2	81,2

*Джерело: (Статистичний щорічник України, 2024)

Водночас у низці рослинницьких галузей сільськогосподарські підприємства забезпечували нарощування обсягів виробництва продукції. Зокрема значно зросло виробництво сої та ріпаку, які, власне, витіснили

вирощування менш вигідних зернових культур. Мала місце позитивна динаміка щодо обсягів виробництва цукрового буряку. Суттєво не змінилися в підприємствах обсяги виробництва картоплі, що є наслідком стабі-

льного внутрішнього попиту, відносно невеликих логістичних проблем через споживання цієї продукції переважно в Україні.

У 2023 році в аграрних підприємствах України у структурі продукції сільського господарства (обчислений у постійних цінах) на продукцію тваринництва припадало всього 15,6 % (Статистичний щорічник України, 2024, с. 130). Кількість підприємств, що утримують тварин та птицю, в динаміці зменшується. Це свідчить про концентрацію виробництва продукції тваринництва в окремих спеціалізованих підприємствах. Серед останніх виділяються свигокомплекси та птахівничі підприємства. Протягом останніх років спостерігалася тенденція до зменшення поголів'я тварин і птиці в сільськогоспо-

дарських підприємствах (табл. 3). Помітне його зменшення у 2022 році пов'язане з початком повномасштабної війни в Україні. Водночас в окремих тваринницьких галузях ситуація розвивається за різними сценаріями.

Найпомітніше протягом останніх років у сільськогосподарських підприємствах зменшилося поголів'я овець та кіз. Слід зазначити, що вівчарство і козівництво – другорядна тваринницька галузь у сільськогосподарських підприємствах, інтерес до її розвитку проявляє невелика кількість суб'єктів господарювання. Деградація цих галузей є, звичайно, негативним явищем, але не справляє помітного впливу на продовольчу безпеку країни.

Таблиця 3

Динаміка кількості сільськогосподарських тварин у сільськогосподарських підприємствах України (на кінець року), тис. голів*

Види тварин	Рік						2023 р. до, %	
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2018 р.	2021 р.
Велика рогата худоба	1138	1050	1008	1003	942	920	80,8	91,7
у тому числі корови	468	439	424	425	394	382	81,6	89,9
Свині	3395	3300	3629	3577	3144	3367	99,2	94,1
Вівці та кози	182	169	151	168	141	130	71,4	77,4
Птиця, млн голів	118,8	127,8	109,7	113,5	101,8	106,2	89,4	93,6

*Джерело: (Статистичний щорічник України, 2024)

Набагато серйозніші наслідки має зменшення поголів'я великої рогатої худоби, зокрема корів. Труднощі в галузі скотарства спостерігаємо упродовж тривалого часу, а під час війни ситуація лише ускладнилася. Фахівці вважають, що виправити ситуацію можна лише за рахунок комплексної державної підтримки галузі, однак для такої в умовах воєнного стану важко віднайти достатню кількість фінансових ресурсів. Загалом міцними є позиції підприємств – виробників свинини та продукції птахівництва. Про їхню конкурентоспроможність свідчить відновлення зростання у 2023 році поголів'я свиней та птиці.

Чисельність поголів'я тварин та птиці – вагомий чинник, що впливає на обсяги виробництва продукції тваринництва. Динаміку цих обсягів за основними видами продукції тваринництва показано в табл. 4. Завдяки розвитку скотарства та м'ясного птахівництва в Україні простежувалася тенденція до збільшення виробництва м'яса в забійній вазі. Попри деяке скорочення пого-

лів'я корів молочного стада, завдяки підвищенню їхньої продуктивності підприємства забезпечували збільшення обсягів виробництва молока. У 2022–2023 роках помітно зменшилося виробництво яєць, динаміка якого залежить від можливостей збуту виробленої продукції. Зменшення кількості споживачів на внутрішньому ринку через міграцію частини населення та ускладнення експорту яєчної продукції гальмує розвиток птахівництва яєчного напрямку в підприємствах України.

Сучасний стан тваринництва в сільськогосподарських підприємствах України залишається складним, але є перспективи для поліпшення ситуації. Основні проблеми галузі пов'язані зі зменшенням обсягів виробництва, низькою ефективністю селекційно-племінної роботи, а також залежністю від імпорту генетичних ресурсів (Свинарство в Україні і світі, 2024а). Значний вплив мають наслідки війни, які спричинили руйнування інфраструктури, зниження купівельної спроможності населення та втрату частини виробничого потенціалу.

Таблиця 4

**Обсяги виробництва основних видів продукції тваринництва
сільськогосподарськими підприємствами України***

Вид продукції	Рік						2023 р. до, %	
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2018 р.	2021 р.
М'ясо (у забійній масі), тис. т	1534	1698	1704	1720	1608	1680	109,5	97,7
у тому числі:								
- яловичина та телятина	88	102	85	78	81	85	96,6	109,0
- свинина	360	385	385	432	407	405	112,5	93,8
- м'ясо птиці	1085	1210	1232	1209	1119	1187	109,4	98,2
Молоко, тис. т	2755	2728	2761	2768	2644	2810	102,0	101,5
Яйця, млн шт.	8900	9358	8913	7013	5786	5655	63,5	80,6
Вовна, т	236	200	146	151	94	117	49,6	77,5

* Джерело: (Статистичний щорічник України, 2024)

Важливим чинником, що впливає на розвиток сільськогосподарських підприємств, є рівень технологічної ефективності виробництва ними продукції. Від нього безпосередньо залежать обсяги виробленої продукції та економічні показники функціонування підприємства. Показник технологічної ефективності виробництва продукції рослинництва – врожайність сільськогосподарських культур. Що ж до тваринництва, то

тут показниками технологічної ефективності є продуктивність сільськогосподарських тварин, якість продукції, середня жива вага одиниці реалізованого на забій поголів'я тварин.

Фактичні дані щодо врожайності основних видів сільськогосподарських культур в аграрних підприємствах України наведено у табл. 5.

Таблиця 5

**Урожайність основних видів сільськогосподарських культур у підприємствах
України, ц/га***

Культура	Рік			2023 р. до, %	
	2018	2021	2023	2018 р.	2021 р.
Зернові та зернобобові	52,0	59,4	60,8	116,9	102,4
Буряк цукровий фабричний	510,0	486,6	532,6	104,4	109,5
Соя	25,8	26,4	25,9	100,4	98,1
Ріпак	26,5	29,3	29,2	110,2	99,7
Соняшник	24,6	26,3	25,2	102,4	95,8
Картопля	256,8	255,2	281,3	109,5	110,2
Культури овочеві відкритого ґрунту	432,2	442,3	361,4	83,6	81,7

* Джерело: (Статистичний щорічник України, 2024)

Протягом досліджуваного періоду (2018–2023 роки) спостерігали тенденцію до підвищення в аграрних підприємствах урожайності всіх основних сільськогосподарських культур, окрім овочів. У 2023 році продовжилася тенденція до зростання зернових культур, цукрового буряку та овочів. Незначне зниження порівняно з 2021 роком урожайності олійних культур вказує на труднощі, які доводиться долати аграрним підприємствам в умовах воєнного стану. Утім накопичені у передвоєнні роки ресурсний потенціал і досвід дають змогу сільськогосподарським товаровиробникам застосовувати прогресивні технології вирощування основних культур, які забезпечують досягнення висо-

ких показників технологічної ефективності виробництва продукції рослинництва.

Інструментом, що дає змогу визначити вплив основних чинників на результативність виробництва продукції рослинництва, є факторний аналіз урожаю та врожайності. Його застосовують з метою оцінки агротехнічних, економічних та інших заходів, спрямованих на збільшення врожайності та зниження витрат виробництва.

Кількісний розрахунок зміни врожаю залежно від збільшення (зменшення) площі посіву та рівня врожайності проводять із застосуванням базових математичних формул:

– абсолютний приріст (зменшення)

врожаю за рахунок зміни рівня урожайності культури: $(Y_1 - Y_0)P_1$, де Y_1 і Y_0 – рівні врожайності за звітний і базисний періоди; P_1 – площа за звітний період;

– абсолютний приріст (зменшення) врожаю за рахунок зміни зібраної площі культури: $(P_1 - P_0)Y_0$, де P_0 – площа за базисний період.

Результати застосування цієї методики розрахунків наведено в табл. 6.

Таблиця 6

Аналіз впливу зміни посівних площ та врожайності на врожай основних сільськогосподарських культур у підприємствах України, 2023 рік порівняно з 2021 роком, тис. т*

Культура	Урожай (обсяг виробництва продукції), тис. т		Відхилення врожаю за рахунок зміни:	
	2021 р.	2023 р.	зібраної площі	урожайності
Культури зернові та зернобобові	69689	47716	- 23903	1930
Буряк цукровий фабричний	10354	12696	1231	1111
Соя	2896	4310	1087	165
Ріпак	2919	4173	1280	0,0
Соняшник	14214	11362	2718	- 135
Картопля	495	422	- 126	53
Культури овочеві відкритого ґрунту	1402	954	- 298	- 150

*Власні розрахунки з використанням даних джерела (Статистичний щорічник України, 2024)

Загальне зменшення площі землекористування сільськогосподарських підприємств із початком бойових дій у 2022 році спричинило помітне зменшення площі зернових культур у цих підприємствах, деяке зменшення площ під картоплею та овочами. Певне зростання врожайності зернових культур та картоплі не компенсувало втрат посівних площ. Натомість зросли площі під технічними культурами, що зумовило помітне зростання обсягів виробництва цукрового буряку, бобів сої, насіння олійних культур. Вплив урожайності на відхилення обсягів виробництва продукції технічних культур був менш помітним. На зменшення виробництва овочів вплинули як скорочення

посівних площ, та і зниження урожайності овочевих культур.

Загалом, незважаючи на низку несприятливих чинників, рослинницька галузь у сільськогосподарських підприємствах України продемонструвала достатній рівень міцності, що вказує на наявність можливостей для подальшого її успішного розвитку.

У табл. 7 наведені дані про технологічну ефективність виробництва продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах України. У скотарстві та свинарстві спостерігаються позитивні тренди. Знизилися показники настригу вовни від однієї вівці, але, як зазначали, вівчарство не відіграє помітної ролі в економіці сільськогосподарських підприємств.

Таблиця 7

Динаміка показників технологічної ефективності виробництва продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах України*

Вид продукції	Рік						2023 р. до, %	
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2018 р.	2021 р.
Середня жива маса однієї тварини, проданої переробним підприємствам, кг:								
- велика рогата худоба	456	470	478	476	471	482	105,7	101,3
- свині	111	113	113	114	...	116	104,5	101,8
Середній надій молока від однієї корови, кг	6190	6101	6634	6863	6611	7568	122,3	110,3
Середній настриг вовни від однієї вівці, кг	1,5	1,5	1,5	1,6	1,2	1,2	80,0	75,0

*Джерело: (Статистичний щорічник України, 2024)

Варто зауважити відновлення тенденції до підвищення продуктивності корів молочного стада. Вона у 2023 році сягнула 7568 кг, що є доволі високим показником навіть за мірками багатьох країн Європейського Союзу. Високий рівень продуктивності корів – результат тривалих зусиль з удосконалення технологій виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах. Він дає змогу забезпечити економічну ефективність виробництва ними молока. Та оскільки молочне скотарство – галузь, розвиток якої

потребує значних інвестицій із тривалим періодом їх окупності, інтерес до неї проявляє відносно невелика кількість підприємств.

Узагальнену оцінку діяльності сільськогосподарських підприємств України відображають дані про обсяги виробництва та реалізації ними продукції у поточних цінах (рис. 2, 3). Позитивним є відновлення у 2023 році зростання відповідних показників, яке спостерігали у довоєнний період.

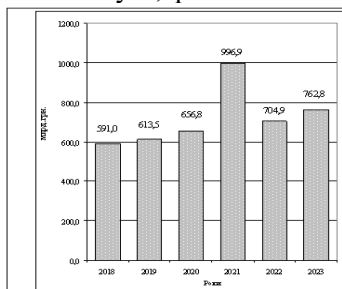

Рис. 2. Обсяг виробленої продукції сільськогосподарськими підприємствами України*

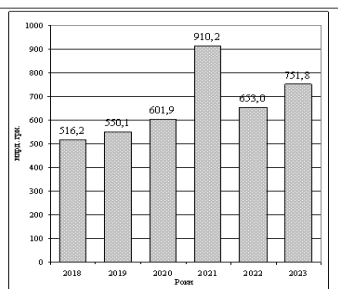

Рис. 3. Обсяг реалізованої продукції сільськогосподарськими підприємствами України*

*Джерело: (Діяльність підприємств, 2024)

Попри серйозні труднощі, Україна, історично відома як «житниця Європи», продовжує утримувати позиції одного з провідних експортерів продовольства у світі. Сільськогосподарська продукція забезпечує значну частку валютних надходжень. У 2024 році частка аграрного експорту становила майже 35 % від загального обсягу експорту країни, і в динаміці цей показник зростає (табл. 8). Оскільки за багатьма видами сільськогосподарської продукції обсяг її виробництва в Україні значно переважає місткість внутрішнього ринку, від результатів агропродовольчого експорту неабияк залежать перспективи розвитку аграрних підприємств.

У структурі агропродовольчого експорту домінуючі позиції займає продукція вирощування зернових та олійних культур. Частка України у світовому експорті соняшникової олії сягає 35–37 % (AgroPortal, 2024), а зернових культур – близько 7 % (Економіка України, 2024). До 2022 року Україна входила до п'ятірки найбільших експортерів соняшникової олії та зернових культур (Національний інститут стратегічних досліджень, 2024).

Із початком повномасштабної збройної агресії проти України надзвичайно гостро постало питання експорту сільськогосподар-

ської продукції. Унаслідок проблем не лише зменшилися обсяги виробництва сільськогосподарської продукції, а й знизилися ціни її експорту. Останнє позначилося на динаміці цін реалізації більшості видів сільськогосподарської продукції й на внутрішньому ринку. Це негативно вплинуло на фінансовий стан аграрних підприємств і показники рентабельності виробництва ними більшості видів продукції.

Водночас у складних умовах війни і глобальних викликів аграрний сектор демонструє гнучкість та здатність адаптуватися до змін. Як повідомила Держпродспоживслужба, у 2023 році в західних областях країни спостерігали збільшення кількості отриманих фітосанітарних сертифікатів на продукцію рослинництва (Свинарство в Україні і світі, 2024). У структурі експорту протягом останніх років помітно зросла частка насіння та плодів олійних культур. Їхнє виробництво економічно доволі вигідне, на що й реагують сільськогосподарські підприємства. Під час воєнного стану зріс експорт низки видів тваринницької продукції. Це пов'язано з відкриттям доступу для українських підприємств – експортерів відповідної продукції на ринки країн Європейського Союзу.

Таблиця 8

Динаміка обсягів експортних операцій основних товарних позицій
сільськогосподарської продукції *

Товарна позиція	2021 р.		2022 р.		2023 р.		2024 р.		2024 р. до 2021 р. (+,-):	
	млн дол. США	до загального обсягу експор- ту, %	млн дол. США	до загального обсягу експор- ту, %	млн дол. США	до загального обсягу експор- ту, %	млн дол. США	до загального обсягу експор- ту, %	млн дол. США	пунктів
Живі тварини	40,9	0,06	38,8	0,09	30,6	0,08	38,1	0,09	-2,8	+0,03
М'ясо та їстівні субпродукти	845,6	1,24	923,8	2,09	892,3	2,47	1052,8	2,52	207,2	+1,28
Молоко та молочні продук- ти, яйця птиці, натуральний мед	378,5	0,56	452,1	1,02	403,5	1,12	489,3	1,17	110,8	+0,61
Інші продукти тваринного походження	23,1	0,03	14,8	0,03	13,0	0,04	16,5	0,04	-6,6	+0,01
Овочі	368,2	0,5	102,7	0,2	113,5	0,31	162,2	0,39	-206,0	-0,11
Зернові культу- ри	12343,8	18,13	9108,2	20,64	8306,7	22,96	9418,3	22,57	2925,5	+4,44
Насіння і плоди олійних рослин	2435,2	3,58	3757,7	8,51	2819,5	7,79	3393,8	8,13	958,6	+4,55
Усього	16435,2	24,1	14398,0	32,59	12579,1	34,77	14571,0	34,91	1864,2	+10,81

*Джерело: (Зовнішньоекономічна діяльність, 2024)

Висновки. Сільськогосподарське виробництво в Україні перебуває у стані динамічних змін, що зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. З одного боку, великі аграрні підприємства демонструють високі показники ефективності виробництва сільськогосподарської продукції порівняно з господарствами населення. З іншого, війна та економічні виклики серйозно вплинули на розвиток сільськогосподарських підприємств, спричинивши скорочення виробництва ними окремих видів продукції, зменшення поголів'я тварин. Особливо відчутними стали проблеми логістики через блокаду портів та знищення інфраструктури, що призвело до зменшення загального обсягу аграрного експорту, хоча його частка у структурі загального експорту країни зросла.

Попри труднощі, аграрний сектор України зберігає значний потенціал. Світові продовольчі ринки досі зацікавлені в українській продукції, особливо у зернових і олійних культурах.

Значна частка площ, традиційно зайятих зерновими культурами, скоротилася через проблеми з їхнім експортом та зростанням собівартості виробництва. У тваринництві ситуація складніша, адже спостерігається значне скорочення поголів'я, особливо великої рогатої худоби, овець та кіз, що є

наслідком недостатньої державної підтримки, високої вартості кормів та зниження платоспроможного попиту населення.

Перспективи розвитку сільськогосподарського виробництва України значною мірою залежать від впровадження інновацій, адаптації агровиробників до кліматичних змін та покращання логістичної ситуації. Необхідно активніше впроваджувати цифрові технології в аграрний сектор, розвивати точне землеробство, автоматизовані системи моніторингу стану посівів і тваринницьких комплексів. Це дасть змогу підвищити продуктивність виробництва та зменшити витрати. Важливо також забезпечити фермерам доступ до фінансування шляхом запровадження програм страхування ризиків, державних гарантій та інвестиційних механізмів з метою модернізації виробництва та мінімізації впливу кризових явищ.

Крім того, слід розширювати експортні маршрути, розвиваючи альтернативні логістичні коридори через Дунайські порти, Польщу, Румунію та країни Балтії, що допоможе забезпечити стабільний збут продукції навіть у складних умовах.

Попри всі труднощі, аграрний сектор України має достатній рівень стійкості та залишається ключовим для економіки країни. Завдяки модернізації, впровадженню

інноваційних рішень, підтримці з боку держави у суб'єктів аграрного підприємництва є хороші можливості не лише зберегти, а й

посилити свої позиції на світовому агропродовольчому ринку, максимально задовольнивши потреби власного населення.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

АПК Інформ, 2024. *Україна експортує рекордний обсяг ріпаку – АПК-Інфор* [online] Доступно: <https://www.apk-inform.com/uk/news/1534439> [Дата звернення 08 лютого 2025].

AgroPortal, 2024. *Україна залишиться світовим лідером з експорту соняшникової олії* [online] Доступно: <https://agroportal.ua/news/ukraina/ukrajina-zalishitsya-svitovim-liderom-z-eksportu-sonyashnikovoji-oliji> [Дата звернення 06 лютого 2025].

Губені, Ю. Е., 2022. *Підприємництво: доступно, стисло, для жителів села. Інформаційна брошура*. Львів: КП «Кам'янка-Бузька районна друкарня».

Економіка України, 2024. *Частки України на експортних ринках зернових та олійних культур* [online] Доступно: <https://thepage.ua/ua/economy/proгнози-vrozhayu-zernovih-ta-olijnih-kultur-u-2024-roci> [Дата звернення 08 лютого 2025].

Економічна статистика / Економічна діяльність / Діяльність підприємств. *Державна служба статистики України*, 2024 [online] Доступно: <https://www.ukrstat.gov.ua> [Дата звернення 10 лютого 2025].

Економічна статистика / Зовнішньоекономічна діяльність. *Державна служба статистики України*, 2024 [online] Доступно: <https://www.ukrstat.gov.ua> [Дата звернення 07 лютого 2025].

Національний інститут стратегічних досліджень, 2024. *Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання* [online] Доступно: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryny-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta> [Дата звернення 08 лютого 2025].

Підприємницька діяльність в аграрній сфері економіки: монографія, 2023 / [Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк та ін.]; за ред. М. Й. Маліка. Київ: ННЦ «ІАЕ».

Свинарство в Україні і світі, 2024. *Особливості експорту сільськогосподарської продукції в умовах воєнного стану* [online] Доступно: <https://pigua.info/uk/post/osoblivosti-eksportu-silskogospodarskoi-produkcii-v-umovah-voennogo-stanu> [Дата звернення 10 лютого 2025].

Свинарство в Україні і світі, 2024а. *Тваринництво в Україні: які проблеми та перспективи очікують в майбутньому* [online] Доступно: <https://pigua.info/uk/post/news-of-ukraine-and-world/tvarinnictvo-v-ukraini-aki-problemi-ta-perspektivi-ocikuut-v-majbutnomu> [Дата звернення 08 лютого 2025].

Статистичний щорічник України. *Державна служба статистики України*, 2024 [online] Доступно: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_23_u.pdf [Дата звернення 10 лютого 2025].

Шпикуляк, О. Г., Шеленко, Д. І., Алексєєва, О. В., Ксенофонтова, К. Ю. та Суховій, А. І., 2022. Роль ринку і підприємництва у забезпеченні сталого розвитку сільських територій. *Агросвіт*, 20, с. 3–12.

SuperAgronom, 2024. *У 2025 році світове виробництво сої зросте на 2 млн т – прогноз* [online] Доступно: <https://superagronom.com/news/19725-u-2025-rotsi-svitove-virobnitstvo-soyi-zroste-na-2-mln-t--prognoz> [Дата звернення 10 лютого 2025].

Стаття надійшла 14.02.2025

